

پرونده قتل فروهرها بر صحنه تئاتر

در آستانه یازدهمین سالروز قتل پروانه و داریوش فروهر، پرونده قتل های زنجیره ای، بر صحنه تئاتر گشوده می شود. "یک پرونده، دو قتل" نام نمایش مستندی است که بر پایه این پرونده با کارگردانی نیلوفر بیضائی هم اکنون بر صحنه است.

"یک پرونده، دو قتل" پس از اجرا در فستیوال سینمای تبعید گوتنبرگ (سوئد)، روزهای شنبه ۳۱ اکتبر و یکشنبه اول نوامبر در سالن تئاتر بین المللی شهر فرانکفورت آلمان بر صحنه آمد. این نمایش روز چهاردهم نوامبر نیز در فستیوال تئاتر ایرانی کلن اجرا خواهد شد.

همکاری پرستو فروهر

برای نوشتن متن نمایش، نیلوفر بیضایی بیش از شش ماه با همکاری پرستو فروهر، اسناد و مدارک مربوط به قتل فجیع فروهرها را زیر و رو کرده است. به همین دلیل این نمایشنامه تا آنجا که به ارائه واقعیات مربوط می شود، موفق است و می تواند بر آگاهی تماشاگر بیافزاید. اما نمایش در جامعیت خود دارای همان دشواری هایی است که تئاتر روایی متکی بر متن، اغلب با آن دست به گریبان است.

نمایش با ضربه های نافوس کلیسا آغاز می شود که مرگ را ندا می دهند. سپس سه بازیگر بر صحنه حاضر می شوند و با ضرب آهنگی نظامی پای می کوبند تا فضای میلیتاریستی حاکم را تداعی کنند. ایجاز و ویژگی سمبول است که باید به صورت کوتاه و غیرمستقیم "واقعیت" را تداعی کند. اما در آغاز نمایش "یک پرونده، دو قتل" پای کوبیدن شبه نظامی بازیگران بر صحنه، آنقدر طولانی می شود که ویژگی سمبولیک خود را از دست می دهد.

دوستی که دشمن است؟

هرمین عشقی، بازیگر جوانی که در بسیاری از کارهای بیضایی نقش آفرینی کرده و بهترین حضور خود را در "بوف کور" ارائه داده است، در نمایش "یک پرونده، دو قتل" نقش خبرنگار جوانی را دارد که تصمیم می گیرد جزئیات قتل فروهرها را دنبال کند اما حرکات او دائماً تحت کنترل امنیتی ها است و سرانجام نیز تهدید می شود. فاجعه آنجا است که برای این خبرنگار، تفکیک یک دوست قدیمی که از آغاز مخالف کنجکاوی های او است، با ماموران امنیتی دشوار می شود.

در زمینه جست و جوی اسناد و شواهد، تلاش های نیلوفر بیضایی با یاری پرستو فروهر به بار نشسته است. او به ویژه در پرتو افکندن بر اعترافات عاملان قتل فروهرها و سایر قتل های زنجیره ای، موفق است و می تواند از لابلای این اعترافات، که جزئیات تکان دهنده ی آن ها به تناوب توسط فرهنگ کسریایی و حمید سیاح بیان می شوند، روشن کند که عاملان قتل ها، فرمانبرداران کور آمرانی هستند که همچنان، مصون از تعقیب قضایی، بر مسند قدرت تکیه زده اند.

حضور به جا، حضور نابجا

در این بخش از اجرا، در حالی که خبرنگار جوان در برابر کامپیوتر خود نشسته و قضایا را در سکوت مرور می کند، جا به جا از یکی از عاملان قتل ها نام می برد. همانجا، نور خفیفی بر چهره ی یکی از دو بازیگر دیگر (حمید سیاح و فرهنگ کسریایی) می افتد که در فضایی تاریک بر صندلی اتهام نشسته اند و اعترافات یکی از متهمان اصلی را بیان می کنند.

از منظر آمیزش مستندات واقعی با جلوه های نمایشی، این بخش از نمایش موفق است. اینجا، هر بازیگر به اقتضای نقش و موقعیت، جای درست خود را یافته است و نقش درست خود را ایفا می کند. اما در فرازهایی دیگر از نمایش، برای حضور دو بازیگر مرد بر صحنه، دلیلی وجود ندارد و در نتیجه، تماشاگر می تواند آن ها را در مقام جزیی از صحنه و اشیاء موجود در آن ببیند. در جاهایی، این تنها صدای بازیگران است که منطبق حضور می یابد، در حالی که خود بر صحنه ایستاده اند تا گویا برای لحظه ای احضار شوند.

جلوه های نمایشی ناموفق

نمایش تک پرده ای است و طبیعی است که بازیگران نمی توانند صحنه را ترک کنند، اما با بازی نور و ایجاد سایه روشن، می شود آن ها را بسته به ضرورت، آشکار یا پنهان ساخت. شاید به دلیل حضوری که بعضا بی حرکت و بدون سهم زنده در اجرا می گذرد، بازی دو بازیگر مرد، بعضا فاقد نرمش و منطق به نظر می رسد.

در بعد جلوه های نمایشی و انتقال حس و فضا، بیضایی در این نمایش کمتر از بوف کور موفق است. قتل فروهرها، یکی از فجیع ترین جنایات سیاسی پس از جنگ جهانی دوم است. به همین دلیل، تماشاگر آشنا با تئاتر، انتظار دارد که هنگام دیدن نمایش، فاجعه را زیر پوست خود حس کند و در هول و هراسی که هنگام وقوع جنایت بر صحنه آن حاکم بوده است، سهیم شود. اما "یک پرونده، دو قتل" در این عرصه موفق نیست. شاید به همین دلیل است که در گفت و شنود پس از نمایش، یک تماشاگر، آن را به یک برنامه سیاسی تشبیه می کند.

پرستو و پرسش گران بسیار

شنبه شب سی و یکم اکتبر، هنگام اجرای نمایش، سالن تئاتر بین المللی فرانکفورت که برای بیش از صد نفر جای نشستن دارد، پر است. بیش از هفتاد درصد تماشاگران، در گفت و شنود تقریبا یک ساعته پس از نمایش نیز شرکت می کنند. اما طرف پرسش آن ها، بیشتر پرستو فروهر است که باید درباره سرنوشت پرونده قتل داریوش و پروانه پاسخ بدهد.

داریوش و پروانه فروهر روز اول آذرماه سال ۱۳۷۷ خورشیدی در خانه خود واقع در خیابان هدایت تهران به قتل رسیدند. این جنایت سیاسی سرآغاز قتل های زنجیره ای بود که ظرف مدتی کوتاه ده ها قربانی برجای گذاشت. به همین دلیل، نمایش "یک پرونده، دو قتل" به داریوش و پروانه فروهر محدود نمی شود و سیر قتل های ناجوانمردانه سیاسی را تا امروز دنبال می کند تا به سهراب و ندا و ده ها قربانی دیگر جنبش سبز برسد.

موسیقی متن نمایش کار رضا نوروزبیگی است و در امور ارتباطات پروین شجاعی و نسیم قدیمی کارگردان را یاری کرده اند.

یازدهمین سالگرد قتل فروهرها در تهران

مراسم یادبود یازدهمین سالروز قتل پروانه و داریوش فروهر، قرار است روز اول آذرماه امسال در تهران برگزار شود. با توجه به خیزش اجتماعی فعلی، امسال احتمالا این مراسم در ابعاد وسیع تری برگزار خواهد شد.

پرستو فروهر، در پاسخ به پرسش یکی از حاضران توضیح می دهد که ظرف روزهای آینده برای برگزاری این مراسم به تهران خواهد رفت. او در همه این سال ها، به رغم اشکال تراشی های شدید حکومت، سالروز قتل داریوش و پروانه را برگزار کرده است.

جواد طالعی
تحریریه: داود خدابخش